

робити одна з бабусь немовляти. Хрестини в селах на Одещині ще в 2000-х роках могли спарвляти пишно, на велику кількість гостей і в шалаші. В північних регіонах Одеської області, на Південному Поділлі, подекуди і в наш час можна зустріти функціонування обряду квітки. В обряді за бабуповитуху виступає бабуся новонародженого. Колись дійство починалось тим, що бабуся обдаровувала всіх гостей калачем (кумів – двома калачами) з калиною і колосками жита, що символізувало «на життя немовляті» і мало силу оберега [2]. Баба-повитуха клала калач з квіткою на полумисок і до нього давала чарку горілки. Зафіксовано, що в наші дні квітку роблять з барвінку і калини, калачі роздають лише кумам.

Список використаних джерел:

1. Красіков М. Петро Іванов – дослідник материнської субкультури / Михайло Красіков // Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / [наук. ред. М. Гримич]. – К.: Дуліби, 2012. – Т. 3: Зрілість. Жіноцтво. Жіноча субкультура. – 2012. – 480 с.

2. Борисенко В. Обряди перших років життя людини / Валентина Борисенко // Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / [наук. ред. М. Гримич]. – К.: Дуліби, 2008. – Т. 1: Діти. Дитинство. Дитяча субкультура. – 2008. – 400 с.

КОВ – Кошова Ольга Василівна, 1978 р.н., родом з Франківщини. Записала Н. Чабан в вересні 2013 р. в м. Одеса

СРВ – Серданова Раїса Володимирівна, 1969 р. н. Записала Н. Чабан в вересні 2013 р. в м. Одеса

КТІ – Козланюк Тетяна Іванівна, 1969 р.н. Записала Н. Чабан в вересні 2013 р. в м. Одеса

Чердаклієв М.С.

студент,

Науковий керівник: Константинова В.Н.

доктор історичних наук, професор,

Бердянський державний педагогічний університет

ЄВРЕЙСЬКА МЕНШИНА ПІВДНЯ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ ТА ОКУПАЦІЇ

У світовій історії неодноразово можна зустріти випадки, коли відбувалось пригноблення представників єврейської нації. При цьому, завжди виокремлювались різні причини поданих явищ: євреї, як убивці Христа; євреї, як нація, що тримає усіх в боржниках; євреї, як чужинці, тощо. Не стала виключенням у поданому питанні і єврейська громада у СРСР, де євреї позбавлялись приватної власності, були вимушені змінювати свій традиційний уклад життя. Особливо актуальною постає вивчення єврейської громади південноукраїнських регіонів, де частка євреїв була чи не найбільшою в Радянському Союзі.

Метою роботи поставлено дослідити, на основі спогадів очевидців, ставлення радянської влади до єврейської меншини у період між світовими війнами та визначити становище євреїв у радянській державі 1920-30-х рр.

В історіографії дослідників більше цікавить питання Голокосту на Півдні України, тоді як становище єврейської меншини напередодні війни є маловивченим. Водночас окремі аспекти знаходимо у працях М. Шитюк, Н. Сугацька, Л. Сушон.

Ще за часів Російської імперії, коли розпочиналась активна колонізація регіону півдня України, регіон починають активно заселяти представникам єврейської нації, які вбачали значну вигоду у портових містах. Водночас, масовій появі євреїв у містах регіону сприяв і той факт, що імперським урядом окреслено зона єврейської осілости. Як наслідок південь України став надзвичайно важливим регіоном у плані розселення єврейської меншини.

Розпад Російської імперії та утворення СРСР стало ще більшим ударом по єврейському етносу, що було обумовлено тим, що більша їх частина була заможними мешканцями регіону. Заборона торгівлі повністю зруйнувала основи економічного життя етносу єврейства (згідно з переписом 1897 р. торгівлею займалося 38,65% єврейського населення, а євреї становили 72,8% від усіх зайнятих в торгівлі) [5, с. 58; 6, с. 121-130]. Радянська влада проводила повну реквізицію майна. Окрім цього військова влада накладала на населення містечок контрибуцію і різного роду побори. І хоча в роки НЕПу відбулось певне поліпшення економічного життя, то розпочаті процеси розкуркулення, колективізації та індустріалізації стали ключовим ударом по єврейському етносу. Так, на 1926 р. 61% усіх торговців на теренах УРСР становили євреї [4, с. 18].

Починаючи з 20 рр. ХХ ст. спостерігається тенденція до зростання антисемітизму в державі. Уживання слово «жид», щодо представників єврейської спільноти, як згадують очевидці, починає доволі широко та швидко поширюватись [1, арк. 1]. Більше того, у сільській місцевості практично не застосовували слово «єврей» при зверненні, а виключно «жид» [12, с. 185].

В цілому, прояви антисемітизму посилились в середині 20х рр. ХХ ст. Так, безробіття і жорстка конкуренція змусили багатьох переглянути свої погляди відносно євреїв. Широко розрекламована кампанія по переселенню євреїв і залученню їх до хліборобської праці. Інформація про те що євреям виділяють кращі землі в Криму та на Півдні України, лише посилювала заздрість та антисемітизм в селянському середовищі та просувалась в місто, насправді ця інформація була виключно чутками. Складений до середини 1920-х рр. стереотип єврея-більшовика трансформувался в образ євреєм-торгівця. Це підсилювала і офіційна пропаганда, культивувався ненависть до непманів. Центральні газети вміщували численні статті та фейлетони про хижих непманів, які не платять податки, про контрабандистів, скупщиків краденого, нечистих на руку господарників, імена та прізвища яких не залишали сумніву відносно їх національне походження [11, с. 28, 75].

Ліквідація єврейських селищ та громад, призводила до часткової асиміляції єврейства. Зокрема чисельні інтерв'ю, мешканців Північного Приазов'я, вміщують згадки, про переїзди єврейських родин, які намагались жити окремо від інших мешканців села [2, арк. 1; 3, арк. 1-2]. Подібні явища

були притаманні і для міста, хоча слід додати, що євреї переважно селились в великих містах [10, с. 85].

Поширеним явищем стає і міжнаціональний шлюб. Жінка яка брала шлюб здебільшого розчинялась у культурному середовищі чоловіка [13, с. 246]. Дитина від подібного шлюбу в сприйнятті односельців вважалась євреєм. Так, доволі часто в спогадах очевидців, які вказувалось «О, жиденя пішло» [1, арк. 2].

Наслідком комунізації стало поступова радянська єврейська. Зокрема, свідчення очевидців демонструють, що напередодні другої світової війни більшість євреїв відмовлялись не тільки від своїх традиційних занять, але і від релігійних вірувань. Так в інтерв'ю, Тойман Рима Яковлевна згадувала: «Нет. Мы были полностью советские люди, религия тогда не придерживалась и молоды были, нет мы не придерживались» [2, арк. 1]. Схожою була відповідь і у Шадріної Лії Михайловни «Ну отец был коммунистом очевидно не какой религии он не придерживался, и потом это еврейская семья там я не когда не слышала. Когда возвратились уже бабушка с тетями они жили в частном доме родной сестры моей мамы но о религии не какой речи не было потому что мама учительница она не могла во что то верить кроме партии нашей» [1, арк. 1]. Будучи однією з ключових рис єврейства, відмова від релігійності вказувала на радянську єврейства.

Проте, це не означає, що абсолютно всі євреї відмовились від власних традицій та релігії. Особливо це стосувалось великих міст зі значною концентрацією єврейського елемента. Для прикладу, в Одесі та Кривому Розі євреї складали значну частину населення [16, с. 46, 212], доволі значною була їх громада і в Миколаєві [17, с. 39].

Водночас євреї, продовжують займатися традиційними для себе справами. Так, найпоширенішими були різного роду ремесла. Зокрема євреї були кравцями, швачками, шевцями, перукарями [14, с. 102]. Більше того, вони займали ключові позиції на виробництві: батько Лії Шадріної був «мастером начальником цеха на заводе Дормаш» [1, арк. 1], а дідусь Вери Карпачової – «бухгалтером пищеторга» [3, арк. 1]. Деякі жінки працювали вчительками в загальноосвітніх закладах, що особливо було притаманно сільському регіону [10, с. 92].

Якщо звернутись до питання освіти, то починаючи з 30-х рр. XX ст. відбувається масове закриття національних шкіл, які підтримували почуття національної гідності. Так, якщо на території УРСР на 1930 р. офіційно зареєстровані 831 подібний навчальний заклад з більш ніж 90 тисячами учнів, то на 1939 р. таких закладів лишилось тільки 281 з приблизно 40 тисячами учнів [16, с. 212]. Це посилює радянську єврейства. Враховуючи той факт, що єврейські школи залишались виключно у великих містах, євреї в селах фактично позбавлялись своїх прав. Ліквідація єврейських шкіл була обумовлена політикою русифікації яка супроводжувалась зростаючим небажанням батьків віддавати дітей до єврейських шкіл. Це позначилось на недоборі дітей в початкові класи. Давалися взнаки і падіння престижу освіти на ідиші, прагнення дати дітям освіту російською мовою, що підвищувало шанси продовження освіти в освітніх закладах УРСР а також сприяло менш болючій адаптації та інтеграції в російськомовну більшість в асиміляції [17, с. 52-54].

Неоднозначне ставлення місцевого населення до євреїв і думками про те що лише прихід комуністів звільнив народ від цих «євреїв-куркулів» [9, с. 25]. Це позначалось і на оцінці новоприбулих єврейських родин [15, с. 165]. Так Лія Шадріна вказує, що коли ходила по вулиці завжди чула: «Жаденя, жидовочка» [1, арк. 1] або «ну твоя ж мати жидовка» [11, с. 21] Водночас, слід наголосити, що незважаючи на подібні висловлювання, в цілому, більшість населення відносились до євреїв, як до звичайних радянських людей, як і вони самі [7, с. 58].

Систематичне замовчування в СРСР гітлерівської анти-єврейської політики, призвело до того, що більшість євреїв не уявляла собі небезпеку з боку нацистської Німеччини. Все ж чутки про те, що відбувається на окупованих територіях доходили і в СРСР [17, с. 36, 49]. Подану тезу підтверджують спогади очевидців, які вказують, що вони не мали подібної інформації [10, с. 92].

Політика ідейного примирення щодо Німеччини створювала сприятливі умови для поглиблення антисемітизму [8, с. 280].

Таким чином, напередодні другої світової війни, на півдні України чітко простежувалась тенденція радянзації євреїв що конкретизувалась в русифікації та асиміляції.

Список використаних джерел:

1. Архів кафедри історії України БДПУ (історико-археографічні експедиції 2013 р.). Шадріна Лія. – 3 арк.
2. Архів кафедри історії України БДПУ (історико-археографічні експедиції 2013 р.). Тойман Рима. – 4 арк.
3. Архів кафедри історії України БДПУ (історико-археографічні експедиції 2013 р.). Карпачёва Вера. – 5 арк.
4. Запорізький архів. Студії з історії євреїв Запорізького краю (XIX – I половини XX ст.): збірник документів і матеріалів: Наук.-довід. вид. / Упоряд.: В.О. Бондар, О.Г. Величко, І.В. Козлова. – Мелітополь, ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2010. – 356 с.
5. Константинов В. Еврейское население бывшего СССР в XX веке (социально-демографический анализ) / В. Константинов. – Иерусалим: Изд-во «Лира», 2007. – 307 с.
6. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. ХLI. Таврическая губерния. – СПб., 1904. – 310 с.
7. Селяни і місто: феномен сприйняття урбанізаційних процесів у селянській традиції (матеріали історико-археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упорядник В.М. Константинова. – К., 2012. – 416 с.
8. Сугацька Н.В. Масове знищення єврейського населення в сільській місцевості на Півдні України у період німецької окупації (1941–1943 рр.) / Н.В. Сугацька // Південний архів (історичні науки). Херсон, 2006. Вип. XXII. – С. 280-284.
9. Сушон Л. Транснистрия: евреи в аду. Черная книга о Катастрофе в Северном Причерноморье (по воспоминаниям и документам) / Л. Сушон. – Одесса, 1998. – 431 с.
10. Трансформації релігійності в умовах полікультурного регіону (матеріали археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упорядник І.І. Лиман. – Запоріжжя: АА Тандем, 2011. – 360 с.
11. Український голокост: Свідчення тих, хто вижив / Упоряд. о. Ю. Мицик, Л. Іваннікова. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», Т. I-VI, 2003-2010.
12. Усна історія Степової України / Запорізький край. – Запоріжжя: АА Тандем, 2012. – Т. 10. – 532 с.
13. Усна історія Степової України / Запорізький край. – Запоріжжя: АА Тандем, 2008. – Т. 1. – 516 с.

14. Усна історія Степової України / Запорізький край. – Запоріжжя: АА Тандем, 2008. – Т. 3. – 492 с.
15. Усна історія Степової України / Запорізький край. – Запоріжжя: АА Тандем, 2008. – Т. 2. – 512 с.
16. Шитюк М.М. Південна Україна: червень 1941 – листопад 1942 рр. / М.М. Шитюк, А.А. Погорелов. – Миколаїв: Вид-во І. Гудим, 2009. – 360 с.
17. Шитюк М.М. Геноцид проти євреїв Південної України в роки німецько-румунської окупації (1941–1944 рр.) / М.М. Шитюк, Н.В. Сугацька – Миколаїв, 2008. – 154 с.

Янюк І.Ф.

здобувач,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

КАДРОВА ПОЛІТИКА ПАРЦЕЛЯЦІЙНОГО ТОВАРИСТВА «ЗЕМЛЯ» У ЛЬВОВІ (1907-1923 РОКИ)

Набором кадрів на важливі посади в товаристві займалися особисто його керівники. Так, доктор Альфред Говикович, заступник одного із членів ради директорів «Парцеляційного товариства «Земля» у Львові запросив на роботу Романа Гуцуляка. Саме запрошення члена ради директорів Р. Гуцуляк і вважав основним своїм аргументом. На відміну від більшості кандидатів він не сам просився, а навпаки погоджувався на запрошення працювати у товаристві. У листі до ради директорів він вказував і заробітню плату, обіцяну за роботу управителем парцеляції – це 4 крони (далі кр.) від кожного проданого моргу землі. Також йому належалося помешкання у Львові [3, арк. 43-43 зв]. Відповідно робимо висновок, що товариство «Земля» практикувало відрядну форму оплати праці, яку очевидно вважало найефективнішою за такий вид робіт.

Власне керівництво підприємством призначалося відповідними органами товариства, окресленими статутом. Так, раду директорів обирала наглядова рада на засіданні, там же обирали голову і секретаря наглядової ради [1, с. 57]. Усе керівництво щороку звітувало на загальних зборах, деякі з керівників переобиралися на наступні терміни, а дехто за результатами звітів втрачав своє місце [2, с. 50-51].

До штату товариства входили керівні органи (директори, їхні заступники, керівництво та члени наглядової ради і ревізійної комісії товариства [1, с. 56-59]), працівники технічного відділу (завідуючий, заступник та землеміри [4, арк. 14]), працівники контори (юрист [5, арк. 7], бухгалтер [5, арк. 44], помічник бухгалтера [5, арк. 2], адміністратор в бюро [3, арк. 57], писар [3, арк. 12], книговедець, помічник книговодця [3, арк. 63], бюрові маніпулятори [3, арк. 102], канцелярський помічник [3, арк. 118]), працівники маєтків (управитель [3, арк. 53], торговий посередник [3, арк. 47], гуральник [3, арк. 37], помічник лісного [3, арк. 12]). Впродовж окресленого періоду могла змінюватися кількість працівників на окремих посадах або могли створюватися тимчасові посади.

Одразу після заснування «Парцеляційного товариства «Земля» у Львові багато осіб надсилали до товариства листи із проханням прийняти їх на роботу.